Deset godina od smrti znamenite njemačke naučnice

Gorda profesorica A

Potpisnik ovih redaka nadao se da će se Ambasada Savezne Republike Njemačke u Sarajevu, ili barem Goetheov institut u Sarajevu, sjetiti da organiziraju makar dvosatni skup u povodu navršetka deset godina od smrti znamenite profesorice Annemarie Schimmel. Kako 2013. godina ide svome kraju, a iz rečenih institucija o ovoj godišnjici nema nikakva glasa, potpisnik ovih stranica odlučio je dati svoj skromni prilog u znak sjećanja na ovu njemačku intelektualku koja je na najbolji način predstavila islam evropskim i svjetskim univerzitetima

Piše: akademik Enes Karić

Ove godine navršava se deset godina od smrti Annemarie Schimmel (1922. - 2003.), nesumnjivo najvećeg univerzitetskog imena na polju islamskih studija, fenomenoloških izučavanja islama i poznavatelja orijentalnih jezika kojeg je Njemačka dala u XX. stoljeću. Ovim povodom podsjetićemo na glavne dionice iz njene biografije i univerzitetske karijere, te spomenuti njena najvažnija djela. Podsjećamo da smo o ovome pisali, u jednom drugom kontekstu, kad je prije trinaest godina izdavačka kuća El-Kalem objavila "Odgonetanje Božijih znakova", glavno fenomenološko djelo profesorice Annemarie Schimmel (prijevod sa engleskog uradio je Fikret Pašanović).

Život posvećen proučavanju islamskog istoka

Annemarie Schimmel je rođena 1922. godine u gradu Erfurtu. U svojoj petnaestoj godini počela je učiti arapski jezik, a srednju školu završava dvije godine prije optimalnog roka, u sedamnaestoj godini, kad se na Berlinskom univerzitetu (1939.) upisuje na studije na Odsjeku za arapski jezik i islamske nauke. Sklonost Annemarie Schimmel prema studiju arapskog, perzijskog i turskog jezika došla je već u ranim gimnazijskim godinama, a za svijet Istoka i islama početnu, ali i naročito snažnu, pobudu dala joj je poezija njemačkog pjesnika Friedricha Rückerta. Kako kaže Alfred G. Würfel, ekspert za indijsku kulturu i nekadašnji kulturni savjetnik u njemačkom Ministarstvu inostranih poslova, "Annemarie Schimmel je bila duboko impresionirana Rückertovim verzijama perzijske i arapske književnosti, pa je žarko žudila da nauči više o orijentalnoj kulturi. Napunivši 15 godina, srela je učitelja arapskog jezika. Vidjevši njenu vanrednu sklonost učenju, počeo ju je uvoditi u islamsku historiju i kulturu. Tako joj je otvorio vrata u svijet islama, gdje se cijeloga života osjećala kao kod kuće." (Alfred G. Würfel, Annemarie Schimmel: *A tribute on her 75th birthday* (U čast 75. rođendana A. Schimmel), objav. u German News, juni, 1997.).

Kao iznimno nadarena za studij arapskog, perzijskog i turskog, Annemarie Schimmel je doktorirala rano, u cvijetu svoje mladosti, u novembru 1941. godine. Naslov doktorske disertacije na njemačkom glasi *Kalif und Kadi im spätmittelalterlichen Ägypten* (Halifa i kadija u Egiptu u doba kasnog srednjeg vijeka).

U periodu Drugog svjetskog rata (1941 - 1945. godine) Annemarie Schimmel radi kao prevodilac za istočne jezike (arapski, turski i perzijski) u njemačkom Ministarstvu inostranih poslova. Za to vrijeme neumorno radi na svom drugom doktoratu, posvetivši se potpuno povijesti i umjetnosti Mamelučke dinastije u Egiptu.

U maju 1945. godine, nakon kapitulacije Njemačke, Annemarie Schimmel je internirana od strane američkih snaga, koje su joj odredile grad Marburg za mjesto internacije.

Ali, već naredne godine, nakon normaliziranja stanja, Annemarie Schimmel postiže naučni gradus univerzitetskog profesora, habilitirajući na Univerzitetu u Marburgu (tačan datum habilitacije je 12. januara 1946.). Tada je imala dvadeset i četiri godine. Naslov njene habilitacione teze na arapskom je *Al-Binyatu l-idžtima'iyyatu li tabaqati l-'askariyyin 'inda l-mamalik* (Društveno ustrojstvo vojničke klase kod Mameluka). Godine 1951. odbranila je i drugi doktorat, sada iz povijesti religija, a 1952. obavila je prvu posjetu Bliskom istoku putujući u Tursku. U turskoj naučnoj javnosti ova ugledna Njemica je vrlo brzo zapažena, tako da je 1953. godine izabrana za asistenta na predmetima islamske znanosti i arapski jezik na Univerzitetu u Ankari. Naredne godine Annemarie Schimmel je šef katedre na odsjeku za povijest religija na Islamskom fakultetu Ankarskog univerziteta.

Profesorica Schimmel je, jednako tako, napredovala i u univerzitetskoj karijeri u Njemačkoj. Na Univerzitetu u Bonnu je 1961. godine izabrana za šefa katedre za arapski jezik i islamske nauke, a birana je i za naučnog savjetnika iz svoje oblasti na istom univerzitetu.

U periodu 1953 - 1963. Annemarie Schimmel je uređivala i publicirala ugledni časopis "Mišljenje i umjetnost" (*Fikr wa fann*). Godine 1967. Annemarie Schimmel je izabrana za gostujućeg profesora na Univerzitetu Harvard, gdje je predavala orijentalističke discipline. Na Univerzitetu Harvard provela je 25 godina, gdje je stekla i penziju.

Brojem vrhunskih djela nenadmašena u Njemačkoj

U periodu 1970 - 1992. Annemarie Schimmel je izabrana za profesoricu islamske kulture u Indiji, a 1980. godine birana je za gostujućeg profesora za islamske nauke pri Kongresu SAD-a. Godine 1982. A. Schimmel je gostujući profesor na Univerzitetu Iowa, te u New Yorku, a u isto zvanje birana je i na Institutu za ismailijske studije u Londonu.

Annemarie Schimmel je objavila na stotine knjiga, članaka, studija, eseja, intervjua... Njeni su radovi prevođeni na sve svjetske jezike, a posebno na turski, arapski, perzijski, urdu, ruski, francuski... Ovom prilikom nabrojaćemo naslove njenih najvažnijih djela (s prijevodom na bosanski).

1. *Aus dem goldenen Becher* - "Iz zlatnog pehara". (Izbor turske poezije nastale kroz sedam stoljeća. Knjiga ima 232 stranice).
2. *Dein Wille geschehe* - "Tvoja volja se zbiva". (Izbor najljepših dova u islamu).
3. *Das Mysterium der Zahl* - "Svijet brojeva" ili "Tajna brojeva". (Komparativna studija o simbolici brojeva u nekim civilizacijama, 343 stranice).
4. *Ich bin Wind und du bist Feuer* - "Ja sam vjetar, ti si vatra". (Sadržaj knjige bavi se životom i djelima Dželaluddina Rumija).
5. *The Triumphal Sun*

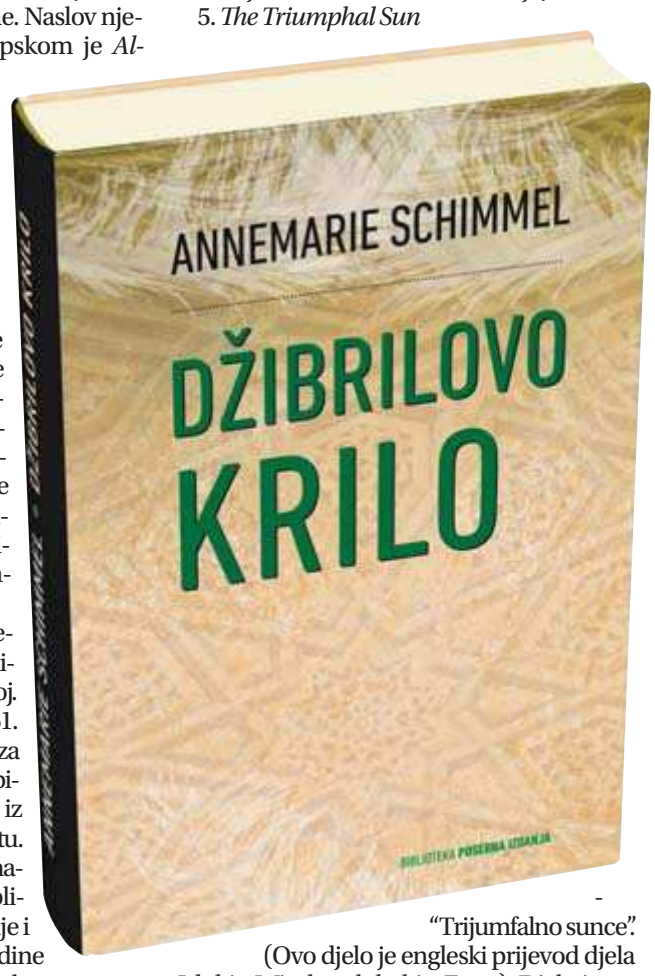

- "Trijumfalno sunce". (Ovo djelo je engleski prijevod djela *Ich bin Wind und du bist Feuer*). Djelo je također prevedeno i na francuski.
6. *I am Wind, you are Fire* - "Ja sam vjetar, ti si vatra". (Novo prerađeno englesko izdanje).
7. *Und Muhammad ist Sein Prophet* - "A Muhammed je Božiji vjerovjesnik". Knjiga ima 280 stranica i bavi se temom položaja Božijeg Poslanika a.s. u islamu.
8. *And Muhammad is His Messenger*. (Engleski prijevod djela *Und Muhammad ist Sein Prophet*).
9. *Garten der Erkenntnis* - "Vrtovi spoznaje" (Djelo se bavi izborom tekstova i stihova četrdeset sufijskih šejhova, ima 271 stranicu).
10. *Muhammad Iqbal - Poet und prophetischer Philosoph*. (Ovo djelo se bavi Muhammedom Ikbalom, pjesnikom i proročanskim filozofom, njegovim djelom i životom).
11. *Gabriel's Wing* - "Džibrilovo krilo". (Engleski prijevod djela *Muhammad Iqbal - Poet und prophetischer Philosoph*).
12. *Von Ali bis Zahra* - "Od Alije do Zehre". (Djelo se bavi vlastitim imenima u islamu i davanjem imena).
13. *Yunus Emre: Ausgewählte Gedichte* - "Junus Emre, izbor pjesama". (Knjiga je najkompletniji izbor pjesama turskog pjesnika Junusa Emrea na njemačkom jeziku).
14. *Friedrich Rückert* - "Fridrih Rikert" (život i djelo).
15. *Die orientalische Katze* - "Orijentalna mačka". (Izbor sufijskih pjesama, mudrih izreka i priča).
16. *Sufi, Liebe zu dem Einen* - "Sufija, ljubav za Jednog". (Tekstovi iz sufijske tradicije).
17. *Mystische Dimensionen des Islam* - "Mističke dimenzije islama". (Djelo je posvećeno povijesti i postanku tesavvufa).
18. *Mystical Dimensions of Islam*. (Engleski prijevod djela *Mystische Dimensions des Islam*).
19. *Arabische Sprachlehre* - "Arapski jezik". (Udžbenik arapskog za one koji njime ne govore, djelo ima 247 stranica).
20. *Schlüssel zu Arabische Sprachlehre* - "Ključ za učenje arapskog jezika".
21. *Der Islam. Eine Einführung* - "Islam, uvod i definicija". (Djelo je intelektualni ilmihal za njemačko i, općenito, zapadno čitateljstvo).
22. *Religionen der Menschheit* - "Religije čovječanstva" (Enciklopedijska odrednica o islamu koju je napisala Annemarie Schimmel u "Religionen der Menschheit" koja se sastoji od 36 svezaka).
23. *Der islam - Islamische Kultur, zeitgenössiche Strömungen* - "Islam, islamska kultura i savremena strujanja u islamu". Ova studija obuhvata 486 stranica).
24. *Berge, Wüsten, Heiligtümer* - "Brda, pustinje i svete postaje". (Djelo govori o putovanjima Annemarie Schimmel u Pakistan i Indiju, ima 287 stranica).
24. Herr "Demirci" heißt einfach "Schmidt" - "Demirdži znači Šmit" (djelo govori o turskim imenima i njihovom značenju).
25. *Der Islam im indischen Subkontinent* - "Islam na indijskom potkontinentu" (djelo ima 163 stranice).
26. *Islam in the Indian Subcontinent* (engleski prijevod djela *Der Islam im indischen Subkontinent*).
27. *Mein Bruder Ismail* - "Moj brat Ismail" (Djelo govori o sjećanjima Annemarie Schimmel sa putovanja po Turskoj).
28. *Meine Seele ist eine Frau* - "Moja duša je žena". (Djelo govori o aspektu ženskog u islamu i ima 160 stranica).
29. *Nimm eine Rose und nenne sie Lieder* - "Uzmi ružu i nazovi je pjesmama". (Djelo se bavi pjesmama islamskih naroda, ima 253 stranice).
30. *Wanderungen mit Yunus Emre* - "Putovanja/tumaranja sa Junusom Emreom".
31. *Die Welt des Islam* - "Svijet islama". (Djelo govori o islamskom svijetu, temeljima islamskog istoka i putovanju ka Sopstvu).

Annemarie Schimmel je objavila na stotine knjiga, članaka, studija

Annemarie Schimmel

32. *West-Östlische Annäherungen* - "Približavanja između Istoka i Zapada". (Djelo razmatra veze Evrope sa islamskim svijetom i ima 200 stranica).

33. *Die Zeichen Gottes* - "Božanski znakovi - vjerski znakovi u islamu". (Knjiga ima 380 stranica i govori o fenomenologiji islama).

34. *Weisheit des Islam* - "Mudrost u islamu" (Zbirka izreka nastalih u okrilju islamske duhovnosti. Djelo ima 301 stranicu).

35. *Classical Urdu Literature from the Beginning to Iqbal* - "Klasična urdu književnost od početaka do Ikbala". Djelo ima 173 stranice.

36. Gewänder Gottes - "Božanska odora" ("Slava/moć je moje odijelo").

37. *Der Koran, Übersetzt von Max Henning* - "Uvod za prijevod Kur'ana na njemački od Maksa Henninga".

38. *Sindhi Literatur* - "Sindi književnost". (Djelo se bavi poviješću indijske književnosti - i ima 41 stranicu).

39. *Stern und Blume* - "Zvijezda i cvijet". (Djelo je prikaz perzijske književnosti, 315 stranica.)

40. *Von Allem und vom Einen* - "Svemir i Stvoritelj". ("O svemu i o Jednom" - Djelo govori o munadžatima Dželaluddina Rumija.)

41. *As through a Veil* - "Kroz koprenu". (Predavanja Annemarie Schimmel na engleskom jeziku o sufijskom pjesništvu.)

42. *Bedrängnisse sind Teppiche voller Gnaden* - "Teškoće su ćilimi puni milosti/lasti". (Djelo tretira mudre izreke sufije Ibn Ataullaha.)

43. *Die Botschaft des Orients* - "Poruka Istoka". (Izbor iz djela Muhammeda Ikbala.)

44. *A Dance of Sparks Imagery of Fire in Ghalib's Poetry* - "Ples otpadnika - metafora vatre u pjesništvu Esedullaha Galiba".

45. *Woge der Rose, Woge des Weins* - "Val ruža, val vina". (Izbor na njemačkom iz poezije Esedullaha Galiba.)

46. *Pain and Grace* - "Boli i blaženstva". (U ovom djelu Annemarie Schimmel prikazuje život i djelo dvojice indijskih pjesnika, Mir Darda Dihlevija i Šah Abdullatifa Buhitija.)

47. *Unendlische Suche-Geschichten des Schah Abdul Latif von Sindh* - "Beskrajno Istraživanje, priče i začudne stvari Šaha Abdullatifa Sindija".

Annemarie Schimmel napisala je i mnoga druga djela, objavila je i prijevod Iqbalove "Džavidname" na turski (*Cavidname*, Ankara, 1958.), itd. Itd. Annemarie Schimmel dobila je za svoj akademski rad brojna ugledna priznanja i nagrade. Tako je 1965. godine dobila nagradu "Friedrich Rückert", 1966. u Pakistanu je dobila "Orden Ali Džinaha", 1974. uručen joj je počasni doktorat sa Sindskog univerziteta, 1974. dodijeljena joj je zlatna medalja "Hammer-Purgstall", 1980. dobitnica je prestižne nagrade "Johann-Heinrich-Voß" koju dodjeljuje Njemačka akademija za jezik i poeziju. Također, iste godine primljena je u Akademiju nauka Holandije (Niederländische Königliche Akademie der Wissenschaften).

U periodu 1980 - 1990. godine Annemarie Schimmel je bila predsjednik Internacionalnog društva za povijest religija, a 1982. godine dobila je prestižno priznanje od države Njemačke - Orden za zasluge prvog reda (*Bundesverdienstkreuz 1. Klasse*). Godine 1982. glavna ulica u Lahori (Pakistan) dobila je ime po Annemarie Schimmel, a 1983. dobila je prestižnu pakistansku nagradu "Odlikovanje polumjesecom". Također je dobila i prestižnu nagradu "Levi Della Vida", a 1987. izabrana je u punopravno članstvo Akademije nauka u Vestfaliji (Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften). Godine 1987. izabrana je za člana Američke akademije za umjetnosti i znanosti (*American Academy of Arts and Sciences*), a godine 1989. dobila je počasni doktorat sa Univerziteta u Uppsali. Iste godine dobila je najveći Orden za zasluge države Njemačke (*Das Grosse Bundesverdienstkreuz*). Godine 1992. dobila je nagradu "Dr. Leopold-Lucas", sa Univerziteta u Tübingenu.

Napomenimo, također, da je Annemarie Schimmel bila predsjednica Njemačko-pakistanskog društva, također je bila predsjednica Evropskog društva "Muhammed Iqbal", počasni je član Američkog društva za srednjoistočne studije, itd., itd.

Najveće priznanje koje je dobila Annemarie Schimmel je "Nagrada za mir" (koju dodjeljuju njemački izdavači (*Börsenverein des Deutschen Buchhandels*), a uručena joj je mjeseca oktobra 1995. godine za vrijeme čuvenog Frankfurtskog sajma knjiga. U obrazloženju nagrade kaže se da je "Annemarie Schimmel cijeloga svoga života ulagala trud da bi upoznala islam i da bi iznašla duh koji privlači islamu, da bi objasnila fenomene života u granicama islama, te da bi pronašla mogućnost susreta islama sa Zapadom..."

Svjetovi islama u djelima Annemarie Schimmel

Annemarie Schimmel je spisateljica bez premca na području islamskih studija u Njemačkoj i evropskom Zapadu. Ona pripada onom dobroćudnom dijelu orijentalizma, orijentalizmu koji nije teorija gospodarenja, podvrgavanja i podjarmljivanja islamskog Istoka od strane Zapada. Stoga se može kazati da Annemarie Schimmel, zapravo, i nije orijentalista u klasičnom smislu te riječi. To je prvi dojam koji zaimadnemo pri čitanju njezinih knjiga.

Drugi, mnogo važniji, dojam tiče se njezinog širokog interesa za islam, od studija jezika (napisala je nekoliko udžbenika za arapski), do proučavanja imena, naziva, pojmova (napisala je i objavila dva velika zbornika muslimanskih arapskih i muslimanskih turskih osobnih imena i prezimena). Annemarie Schimmel se potom, imajući dobre temelje u poznavanju svjetskih religija i civilizacija, bavila teologijom islama, da bi preko teologije stigla do filozofije islama, a iz ove dospjela do samoga sufizma. U sufizmu je Annemarie Schimmel pronašla najljepšu poeziju - vječnu pjesan islama.

Dakle, čitateljstvo se u djelima profesorice

DRUGA EVROPA

Cjelokupno djelo Annemarie Schimmel i samo spada u jednu duboku interpretaciju islama od strane jedne "druge Evrope", Evrope koja se pomaljala na ruševinama dva svjetska rata i koja je kritički gledala na svoje grijehe i zločine koje je počinila u svojoj samouvjerenosti. Nakon Drugog svjetskog rata bilo je potrebno, a i danas ta potreba nije niukoliko manja, da se evropskoj akademskoj javnosti skrene pažnja na jednog velikog i dostojanstvenog susjeda, na islam

Schimmel susreće sa snažnim utiskom zahvaćanja cjeline islama. Islam je za Annemarie Schimmel jedno beskrajno jedinstvo, islam je univerzalna vjera u Boga, vječna filozofija, živa kultura, raskošna i bogata civilizacija, ozbiljno pravo, zadivna umjetnost, visoko odnjegovano pjesništvo. Polazeći od toga ova Njemica je svoje djelo o islamu koncipirala kao divni vrt u kome ništa ne nedostaje, koji buja, rascvjetava se i miriše.

Još kao mlada studentica, osjetivši zov civilizacije i kulture svijeta islama, Annemarie Schimmel se opredjeljuje za heuristički pristup islamu: ona cjelinom islama objašnjava dijelove islama, obrnut postupak, smatra ona, nije valjan i ne uživa presude punovažnosti. To je upravo poput odnosa svijeta Božijega ('alemi melekut) i svijeta čovjeka ('alemi nasut). Ljudski svijet ima u zadatku da "odgoneta Božije znakovlje (ajete) na horizontima svijeta" i da tako dođe do vjere u Boga. Jer (u) tim se znakovima Bog objavljuje uvijek i neprestano. Annemarie Schimmel otkriva da islam ne poznaje "odsutnog Boga" (Deus absconditus), nego islam poznaje Boga koji se objavljuje, Boga Objave (Deus revelatus). Stvaranje je objavljivanje i posvjedočavanje Božije egzistencije. Impresioniralo ju je da islam na svjetove gleda kao na zadivne "zbirove znakova" koji ukazuju na Božije postojanje (vudžud). Stoga, ma koji osamljeni ajet/znak, ukoliko se liši svoga upućivanja na cjelinu i svede na svoju puku zasebnost, ništa ne znači i ni na šta neće ukazivati. Eto zašto je, između ostaloga, Annemarie Schimmel, napisala grandiozno djelo o islamu u kome je pokazala da Evropa i Zapad trebaju pristupati islamu kroz cjelinu islama, a ne kroz izdvojene dijelove koji su falsificirano preparirani, mumificirani i muzeirani u svrhu svojih vlastitih, evropocentričkih, potreba i ciljeva, a jedan od tih ciljeva bijaše i kolonijalizam (dok je rigidni orijentalizam bio samo teorija koja je opravdavala kolonijalno porobljavanje svijeta islama).

Cjelinu islama Annemarie Schimmel naučila je preko velikih učitelja islama, Mevlana Dželaludina Rumija, Muhammeda Ikbala, Ibnu l-Farida i brojnih drugih islamskih pjesnika i neospornih autoriteta. Najljepše prijevode Rumija i Ikbala koje imamo u njemačkom jeziku dugujemo upravo Annemarie Schimmel.

Cjelokupno djelo Annemarie Schimmel i samo spada u jednu duboku interpretaciju islama od strane jedne "druge Evrope", Evrope koja se pomaljala na ruševinama dva svjetska rata i koja je kritički gledala na svoje grijehe i zločine koje je počinila u svojoj samouvjerenosti. Nakon Drugog svjetskog rata bilo je potrebno, a i danas ta potreba nije niukoliko manja, da se evropskoj akademskoj javnosti skrene pažnja na jednog velikog i dostojanstvenog susjeda, na islam.

Annemarie Schimmel je pošla putem fenomenološkog pokazivanja islama, vjerujući da i islam ima pravo da bude predstavljen u Evropi "po svojim istinskim i autentičnim namjerama, a ne na način na koji ljudska slabost i zloba mogu falsifikovati i osakatiti njegove ideale".

Annemarie Schimmel je svojim perom vojevala jednu veliku intelektualnu bitku skrećući pozornost Evropi da odbaci svoju samozaljubljenost i da svrati pogled na islam, na tog svog važnog susjeda.

Annemarie Schimmel je umrla 26. januara 2003. godine, pogrebna ceremonija održana je po kršćanskim običajima u jednoj protestantskoj crkvi u Bonu, a po njenoj vlastitoj želji, Fatihu je kraj njenog odra proučio njezin prijatelj Ahmed Zaki Yamani.

Također, po vlastitoj želji, na njezinom grobu stavljena je ploča sa uklesanom islamskom izrekom: *An-Nasu niyamun, fa iza matu - intabahu!* "Ljudi spavaju, kad umru - probude se!" (Sama Annemarie Schimmel prevela je tu izreku na njemački ovako: *Die Menschen schlafen, und wenn sie sterben, erwachen sie*).

U ove predbajramske dane molim dragoga Allaha da ovoj kršćanki podari svih Svojih osam lijepih Dženneta.

a, eseja, intervjua, njeni su radovi prevođeni na sve svjetske jezike